

Politično zavožena mariborska in mednarodna zgodba o uspehu slovenskega znanja

COBISS

Platforma za razvoj nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov v mreži COBISS.Net
Organizacijski model sistema COBISS je svetovna inovacija z najvišjim možnim »donosom« glede na stroške.

Javni zavod IZUM v Mariboru

Informacijski servis slovenske znanosti, kulture in izobraževanja
Mednarodni regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti

COBISS.Net

Mreža nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti
Informacijska infrastruktura znanosti, izobraževanja in kulture

Širitev mreže COBISS.Net je odvisna:

- od sposobnosti IZUM-a, da s svojimi proizvodi in storitvami zadovolji potrebe uporabnikov v ciljnih državah (glede na status IZUM-a ter kadrovske politiko MIZŠ in direktorja IZUM-a to ni samoumevno),
- od politične podpore in koordinacije politično-diplomatskih aktivnosti za uveljavitev sistema COBISS v ciljnih državah (kjer je marsikaj odvisno od političnih odločitev in ne le od interesa knjižnic) ter
- od mednarodne razvojne pomoči knjižnicam v ciljnih državah, ko morajo zagotoviti pogoje za implementacijo sistemov COBISS in E-CRIS (oprema, izobraževanje in druge spodbude).

Problemi

Ime javnega zavoda **IZUM - Institut informacijskih znanosti** je zgodovinsko pogojeno (iz časa, ko je bil članica Univerze v Mariboru – do leta 1992) in **zavajajoče** s številnimi posledicami nerazumevanja njegove dejavnosti v političnih krogih in v širši javnosti. IZUM se namreč ne ukvarja z znanstvenoraziskovalno dejavnostjo, temveč je njegova osnovna dejavnost razvoj in vzdrževanje knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti (COBISS in SICRIS/E-CRIS) v mreži COBISS.Net, vključno z razvojem in vzdrževanjem za to potrebne programske opreme. Slednje predstavlja unikum na področju informatike v javnem in državnem sektorju, kjer vse druge zahtevnejše informacijske sisteme razvijajo pogodbeni izvajalci in ne javni zavodi s programerji kot javnimi uslužbenci.

Pogoje za izvajanje dejavnosti in razvoj IZUM-a določa Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ).

Cilj projekta COBISS.Net je (bil) v mrežo COBISS.Net z mednarodno razvojno pomočjo povezati vse knjižnice v Sloveniji, Albaniji, Bolgariji, Bosni in Hercegovini, Črni gori, na Kosovu, v Severni Makedoniji, Srbiji in na Hrvaškem.

V Sloveniji so v COBISS.SI in COBISS.Net že vključene vse knjižnice: nacionalna in 280 splošnih, visokošolskih in specialnih ter 640 šolskih knjižnic. V državah Zahodnega Balkana je od blizu 1300 nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic v COBISS.Net povezanih 480 knjižnic (37 %) ter od nekaj tisoč samo 20 šolskih knjižnic. Zaradi prevlade »konkurenčnih sistemov« je v Bolgariji COBISS implementiran samo v nacionalni in eni splošni knjižnici. Največje koristi in učinke pa COBISS prinaša, ko so v nacionalni sistem vključene vse knjižnice ciljne države. Po Akcijskem načrtu IZUM-a za obdobje 2020–2023 naj bi se v COBISS.Net letno vključilo le 15 knjižnic. Ob načrtovani dinamiki vključevanja bi za vključitev še preostalih nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic v državah Zahodnega Balkana potrebovali nadaljnjih več kot 50 let. **Za takšen načrt pa IZUM in UNESCO, ki je pri sestavi načrta sodeloval, zagotovo ne moreta pridobiti politične podpore v ciljnih državah in v mednarodni skupnosti.**

Prisilno omejevanje in sprememba namena zaposlovanja. Zaradi načrtovane širitve mreže COBISS.Net je IZUM leta 2010 načrtoval povečanje števila zaposlenih od 110 na 150 v 5-10 letih. Konec leta 2011 je imel odobrenih 118 delovnih mest in zaposlenih 117 informatikov, bibliotekarjev in sodelavcev drugih izobrazbenih profilov. Sledilo je prisilno zmanjševanje števila zaposlenih in ponovno zaposlovanje do 117 zaposlenih konec decembra 2021, a od tega 6 za superračunalništvo (na račun zmanjšanja kadrovskega potenciala za osnovno dejavnost). Povprečna starostna struktura zaposlenih v osnovni dejavnosti znaša 50+ let. Ob tem pa ne obstaja noben predpis, ki bi omejeval zaposlitve, ki se finančno pokrivajo s prihodki od tržne dejavnosti (izvoz proizvodov in storitev v mreži COBISS.Net). **Pogubna kadrovska politika MIZŠ in direktorja IZUM-a!**

Sprememba namembnosti dela prostorskih zmogljivosti IZUM-a. Zaradi leta 2010 načrtovane širitve mreže COBISS.Net in načrtovanega povečanja števila zaposlenih sta bila leta 2016 s pretežno evropskimi sredstvi zgrajena prizidek k obstoječi stavbi IZUM-a in nov podzemni računalniški center. Njegove zmogljivosti so lani zasedene s superračunalnikom, IZUM pa je prevzel tudi skrb za njegovo obratovanje (črnski posel), kar pa nima nič skupnega z razvojem in vzdrževanjem informacijskih sistemov v mreži COBISS.Net. Zato je moral IZUM strokovnjake za superračunalništvo najti zunaj IZUM-a in jih 6 tudi zaposliti, a je nato eden že zapustil IZUM.

Zmanjšanje financiranja osnovne dejavnosti javne službe IZUM-a, ki jo po dogovoru z Ministrstvom za kulturo ([MK](#)) financira MIZŠ. Leta 2010 je IZUM za izvajanje javne službe iz državnega proračuna (preko ARRS) prejel 5.003.509 EUR, leta 2020 pa (preko MIZŠ) 4.867.000 EUR. Inflacija je v tem času znašala 12 %, število knjižnic v COBISS.SI pa se je s 399 povečalo na 919 (vključene vse šolske knjižnice). Lani je IZUM iz proračunske postavke 572410 prejel 5.910.000 EUR, a to vključuje tudi kritje visokih stroškov električne energije za superračunalnik (okoli 900.000 EUR).

Prihodki od tržne dejavnosti v tujini (od prodanih licenc za programsko opremo ter storitev izobraževanja in podpore) so leta 2020 in naj bi tudi leta 2021 znašali okrog 450.000 evrov. S temi sredstvi IZUM v celoti pokriva stroške dela in materialne stroške, ki presegajo zadovoljevanje potreb slovenskih uporabnikov njegovih proizvodov in storitev, visok presežek prihodkov nad odhodki pa namenja za razvojno pomoč knjižnicam v tujini pri njihovem vključevanju v COBISS.Net ter za nagrajevanje uspešnosti zaposlenih. Tako med drugim že 15 let pokriva vse stroške implementacije sistema COBISS v Albaniji in na Kosovu, vključno s plačami dveh inštruktoric/prevajalk – žalostna posledica blokade dogovorov s pristojnimi ministri Albanije leta 2013/2014 s strani takratnega ministra dr. Jerneja Pikala (MIZŠ). Če v obdobju 2010–2016 MVZT/MIZŠ ne bi zavračal predlogov koordinatorja projekta COBISS.Net (ob brezbržnosti nekaterih drugih ministrstev), bi letni prihodki IZUM-a od izvoza znanja lahko že znašali več kot 1.000.000 EUR z visokim presežkom prihodkov nad stroški in IZUM bi lahko z njim pokrival zaposlitve in nagrajevanja vrhunskih strokovnjakov, mrežo COBISS.Net pa širil tudi z odkupom konkurenčnih sistemov.

V preteklosti so **širitev mreže COBISS.Net** občasno finančno podprla različna ministrstva (tudi MORS v višini 667.000 EUR), nakar je minister dr. Jernej Pikalo (MIZŠ) leta 2013 nadaljnjo politično in finančno podporo projektu ukinit. Ob tem je zatajilo tudi Ministrstvo za zunanje zadeve ([MZZ](#)) kot nacionalni koordinator mednarodnega razvojnega sodelovanja. Leta 2015/2016 je bilo zapravljenih več priložnosti za pridobitev 10 milijonov EUR evropskih sredstev za ta projekt. Ključna priložnost je zapravljena, ko na srečanju predstavnikov vlad The Western Balkans Summit na Dunaju avgusta 2015 predstavniki Slovenije niso predlagali financiranja projekta COBISS.Net, kot je bilo to dogovorjeno z Evropsko komisijo. Nato je še mariborski poslanec Branislav Rajić (SMC) februarja 2020 na seji Odbora za zunanjo politiko DZ preprečil, da bi na predlog poslanca Jožefa Horvata odbor sprejel enak sklep podpore projektu COBISS.Net, kot ga je pred tem sprejela Komisija Državnega sveta za mednarodne odnose in evropske zadeve. Je pa lani MIZŠ za krepitev dejavnosti in mreže COBISS.Net namenil simboličnih 20.000 EUR, a so nato pri realizaciji pomoči knjižnicam v ciljnih državah nastopile časovne težave.

Status in upravljanje IZUM-a urejajo trije zakoni in vladni sklep o ustanovitvi IZUM-a vsak drugače. Leta 2011 je UNESCO podelil IZUM-u status regionalnega centra za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti, sporazum o tem pa sta UNESCO in Vlada RS podpisala leto kasneje. Sledili so številni zapleti in zavajanja pri tolmačenju veljavnosti navedenega sporazuma (DZ ga je ratificiral šele julija 2020), IZUM pa zato **od pokroviteljstva UNESCA nima nobenih koristi**. Nezakonito sestavljen in za odločanje o strateških razvojnih vprašanjih IZUM-a večinsko strokovno nekompetenten Upravni odbor IZUM-a pri rutinskem potrjevanju letnih programov dela in letnih poročil IZUM-a ne prepozna sistematičnega razgrajevanja razvojnega in izvoznega potenciala IZUM-a in slepo sledi usmeritvam MIZŠ in pojasnilom nekompetentnega direktorja IZUM, ki ga je izbral na priporočilo MIZŠ.

Problematika je medresorska brez izkazane volje [MIZŠ](#), [MK](#) in [MZZ](#), da se problemi sistemsko rešijo.

Rešitve

- **Pod okriljem KPV vzpostaviti medresorsko koordinacijo** strateških razvojnih usmeritev IZUM-a in mreže COBISS.Net ter politično-diplomatskih aktivnosti za uveljavitev slovenskih interesov v ciljnih državah projekta COBISS.Net.
- **Projekt COBISS.Net umestiti med strateške projekte** mednarodnega razvojnega sodelovanja RS in za sanacijo kritičnih razmer na terenu zagotoviti 3.000.000 EUR, nato pa tudi Evropski komisiji predlagati financiranje širitve mreže COBISS.Net iz evropskih sredstev v okviru programa predpristopne pomoči IPA.
- **Izločitev dejavnosti HPC - Superračunalništvo iz IZUM-a** (trenutno 6 od 117 zaposlenih) in ustanovitev nacionalnega superračunalniškega centra kot samostojnega javnega infrastrukturnega zavoda, po načrtovani izgradnji nove stavbe za ta namen pa tudi preselitev na novo lokacijo.
- **IZUM preimenoati in spremeniti model njegovega upravljanja**, nato pa **zanj najti tudi ustrežnejši pravno-organizacijski status** s koncesijo za izvajanje javne službe in brez omejitev glede širitve kadrovskega potenciala za mednarodno dejavnost v okviru projekta COBISS.Net.